

Kymmenen pitkää jälleenrakennuksen vuotta Japanissa

”Vihaan tsunamia. Mitä varten elämäni on? Unelmani on vielä joskus avata kauneussalonki.”

Nämä sanat lausui vanhempi rouva pikkukaupungissa Koillis-Japanissa Tohokun alueella loppuvuodesta 2014. Lähes neljä vuotta aiemmin, 11.3.2011 perjantai-iltapäivänä Tyynen valtameren valtavat harmaat vesimassat vyöryivät Tohokun itärannikon kyliin ja kaupunkeihin 9.0 magnitudin vahvuisen maanjäristyksen liikkeelle sysäämänä. Tämän jälkeen maailma seurasi henkeään pidätellen Fukushiman ydinvoimalaonnettomuuden kehitystä.

Näistä tapahtumista, jotka tunnetaan Japanin kolmoiskatastrofina tai lyhenteellä 3.11, on nyt kymmenen vuotta. Maailman kalleimmasta katastrofista, joka aiheutti maailman toiseksi suurimman ydinonnettomuuden, lähes 20 000 kuolonuhria, tuhosi tai vaurioitti yli 1 200 000 rakennusta ja ajoi 470 000 asukasta evakkoon, seuraa loppulasku, joka ylittää lähes 247 miljardiin euroon. Jälleenrakennuskauden oli määrä loppua maaliskuussa 2021, mutta hallitus ilmoitti jatkavansa sitä ja budjetoivansa vielä 11,8 miljardia euroa seuraaville viidelle vuodelle. Katastrofi oli valtava lisäkuorma Japanin taloudelle, joka ei ole täysin noussut 90-luvun talouslamasta. Lisäpainetta sille luo alati kasvava suunnaton valtionvelka sekä kiihtyvää vauhtia harmaantuva väestö.

3.11 järjestytti Japania monella tapaa. Se venytti käsityksiä siitä, millaista tuhoa tulevat katastrofit voivat niittää. Megajäristystä on odotettu lisääntyvällä todennäköisyydellä myös Tokion alueelle. Vuospäivän lähestyessä näen Facebookissa useilla päivityksen: ”Kymmenen vuotta katastrofista ei ole kriittinen käännekohta. Nyt olemme tilanteessa ”ennen maanjäristystä”. #suojellaksesirakkaitasi.” Kuin muistutuksena tästä, maa järjisi Japanissa 13.2.2021 7.3 magnitudin voimalla samassa kohtaa kuin vuosikymmen aiemmin herättäen vanhoja muistoja ja testaten valmistautumista: Moni uutisissa haastateltu kertoi, että tällä kertaa on varautuneempi turvatakseen itsensä ja lähimpänsä.

Japanissa 3.11-katastrofia kuvattiin sanalla *sōteigai*, ”kaikki odotukset ylittävä”. Termiä käytettiin myös verukkeena Fukushiman ydinvoimalaonnettomuuden riittämättömäksi kritisoiduille torjuntatoimille ja välttelevälle tiedotukselle. Ennennäkemätön onnettomuus ravisteli japanilaisten turvallisuuskäsitystä sekä uskoa hallintoonsa, mikä synnytti poikkeuksellisen suuria ydinvoimaa ja hallitusta vastustavia mielenosoituksia. Lisäksi hallituksen turvalliseksi linjaamat säteilyrajat herättivät epäluuloa, joten tavalliset kansalaiset omaksuivat uusia rooleja tuottaessaan vaihtoehtoisia kanavia itse mittaamiensa säteilytasojen tiedotukseen.

Katastrofin koettelemasta periferisestä Tohokusta tehtiin kansallisten jälleenrakennussuunnitelmien visioissa koko valtion loisteliaan tulevaisuuden johtotähti: Tohoku tulisi nousemaan tsunamin mudasta mukanaan uusi ja uljas Japani. Luonnonkatastrofista tuli kuitenkin osin jälleenrakennuskatastrofi, kun massiivisten jälleenrakennusprojektien pitkittyessä moni työikäinen kuitenkin valitsi poismuuton ja alueelle jäivät vanhukset. Elinvoimaisen Tohokun sijaan jälleenrakennus korosti Japanin haasteita eli maaseudun autioitumista ja vanhenevan väestön aikapommia.

Tämän kaiken keskellä katastrofialueen asukkaat ovat kuluneen vuosikymmenen yrittäneet sopeutua alati muuttuvaan uuteen normaaliin. Menetykset, pitkittynyt väliaikaismajointus, sen tuomat psyykkiset ongelmat, rajattu vaikutusvalta jälleenrakennusprojektissa ja yleinen epävarmuus rapauttivat uskoa tulevaan. Toisaalta katastrofi herätti uutta yhteisöllisyyttä. Turvatakseen yhteisönsä jatkuvuuden, paikalliset pyrkivät vaalimaan yhteenkuuluvuuden tunnetta monin keinoin: jatkaen perinteitä, kuten pyhäkköfestivaaleja, ja innovoiden uusia aina sauvakävelykerhoista mansikkapitojen markkinointiin.

Jälleenrakennusta on toki helppo arvioida jälkikäteen, kun taas tulevasta on vaikea sanoa mitään varmaa. Materiaalinen ympäristö alkaa vihdoin olla valmis katastrofialueilla, mutta sosiaalinen ja henkinen jälleenrakennus tulee kestäväksi vielä pitkään. Tokion 2020 kesäolympialaisten piti olla onnistuneen toipumisen näyttämö, mutta jälleenrakennukselta resursseja vieneiden kisojen kohtalo on vaakalaudalla koronan takia. Vaikkei pandemiaa ja kolmoiskatastrofia voi täysin verrata, olen usein maski kasvoillani ajatellut tohokulaisrouvan sanoja: sitä, miten raskas kokemus katastrofi, mutta myös pitkä jälleenrakennus on varmasti ollut. Ja miten tärkeää on pystyä säilyttämään katse tulevaisuudessa ja haaveissa.

Pilvi Posio

Kirjoittaja viimeistelee 3.11-katastrofin jälkeistä yhteisön jälleenrakennusta käsittelevää väitöskirjaansa Turun yliopiston Itä-Aasian tutkimus- ja koulutuskeskuksessa